

Nr 275.

Av herr **Sjödahl**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet.

Kungl. Maj:t har i proposition nr 154 föreslagit riksdagen att uttala sig för vissa föreskrifter för beredandet av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet. Enligt de föreslagna bestämmelserna skulle vid ledigförklarandet av lärartjänst ansökningsrätt blott tillkomma ordinarie och tillsvidare anställda lärare från av vederbörande folkskoleinspektör angivna skoldistrikt inom inspektionsområdet, i vilka det förefunnes övertaliga lärartjänster.

Uti de föreslagna bestämmelserna har man utgått från att inspektionsområdena lämpligen borde vara de geografiska områden, inom vilka en förflyttning av lärarkrafter borde ske. Härvid är dock att erinra att de större städerna, som stå utanför landstingsområdena, ha enligt en kungl. kungörelse av den 9 oktober 1914 väsentligen kommit att utgöra egna inspektionsområden. Då förhållandena i dessa städer med deras rikt differentierade skolväsen så avsevärt skiljer sig från särskilt landsbygdens skolväsen, vore det lämpligt, att dessa städer även i detta avseende komme att anses såsom egna inspektionsområden, vilket de i verkligheten äro.

De föreslagna bestämmelserna äro ett allvarligt ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Kommunernas åtgärder av olika slag för att söka draga till sig verkligt goda lärarkrafter och inom den stora kretsen av välmeriterade sökande göra sitt val komma därefter att bli verkningslösa. Det kan knappast anses skäligt, att kommuner, som oftast synnerligen väl ordnat sitt skolväsen, genom de föreslagna bestämmelserna skola bliva — såsom även skolöverstyrelsen anmärker — »nödsakade att förätta sitt val mellan sökande, som varken med avseende på antalet eller med hänsyn till kvalifikationerna motsvara vad som eljest brukat stå till distriktets förfogande vid motsvarande valtillfällen». När därjämte åtskilliga av de större skoldistriktet åtminstone å det egentliga folkskolestadiet genomfört särundervisning av gossar och flickor, vilket medfört, att tjänsterna ledigförklaras för manliga, resp. kvinnliga lärare, något som förekommer inom skoldistriktet även av andra orsaker, betyder detta en ytterligare minskning av det antal sökande, som vid ledigförklarande av tjänst komma att anmäla sig från de skoldistrikt, vars lärarpersonal privilegieras med ansökningsrätt. Det är att befara, att det starka intresse för ett ändamålsenligt ordnande av skolväsendet, som på många håll förefinnes, kommer att betänkligt avtrubbas

genom den föreslagna hårda beskärningen av kommunernas möjlighet att fritt välja sina lärare.

Men även ur andra synpunkter är den föreslagna åtgärden beklaglig. I de större skoldistriktet finnes ett visst antal extra eller vikarierande lärare, i de större städerna t. o. m. ett mycket stort antal sådana lärare. Åtskilliga kommuner ha tagit hänsyn till den starka minskningen av nativiteten och därför hållit antalet ordinarie tjänster inom en snäv ram. Detta måste, då under det senaste decenniet nativiteten ständigt å vissa orter visat nedgång, betraktas som en klok förtänksamhet. Av de varje år lediga tjänsterna ha därför blott vissa ledigförklarats, varigenom möjligheten till befordran ständigt hållits öppen för de inom skoldistriktet arbetande obefordrade lärarna. Genom vad som föreslagits komma nu dessa skoldistrikt att nödgas mottaga lärarkrafter från distrikt, som mindre framsynt ordnat sina skolförhållanden, varjämte de obefordrade lärarna, som i årtal, emellanåt 6 å 7 år eller mera, arbetat inom distriktet, på vissa håll uppgående till 10-tal och 100-tal, berövas för obestämd framtid sina befodringsutsikter inom det distrikt, vars skolväsen de lärt känna och anpassat sig efter. Detta måste betraktas som orättvist gentemot skoldistriktet och i allra högsta grad obilligt gentemot de obefordrade lärarna. Lärare från andra skoldistrikt, ofta mycket mindre meriterade, kanske yngre, komma att föredragas, utan att de inom skoldistriktet tjänstgörande kunna konkurrera vid platsernas besättande. De i löne- och pensionsavseenden förmånligaste lärartjänsterna inom svensk folkskola skulle komma att besättas utan någon vidare konkurrens. Denna för svenskt befodringsväsen högst besynnerliga princip skulle komma att knäslättas, om de föreslagna bestämmelserna obeskurna komme att antagas.

Det kunde med skäl ifrågasättas, huruvida ej lämpligen resultatet av de redan efter 1932 års riksdagsbeslut vidtagna åtgärderna borde avvaktas, innan föreskrifter i enlighet med vad i den kungl. propositionen föreslagits ytterligare utfärdades. De sakkunniga ha i sitt den 17 december 1932 avgivna förslag beräknat, att 800 lärartjänster vid folk- och småskolor årligen bliva lediga, medan hela antalet tjänster, vilka under de närmaste åren skulle kunna indragas, utgör omkring 365. Under sådana omständigheter skulle det kunna anses som möjligt att genomföra en betydande indragning av tjänster utan att så hårt ingripa på kommunernas självbestämmerätt och så obilligt åsidosätta de inom skoldistriktet tjänstgörande obefordrade lärarnas intressen, som föreslagits. Ett uppskjutande av åtgärder utöver vad som redan vidtagits borde i vart fall av riksdagen tagas i allvarligt övervägande.

Om riksdagen ändock skulle vilja i huvudsak tillstyrka vad av Kungl. Maj:t föreslagits, torde dock bestämmelserna utformas med skälig hänsyn till kommunernas och de obefordrade lärarnas intressen. De geografiska områdena för det föreslagna förfarandet borde bestämmas till de statliga inspektions-

områdena samt de städer, som enligt kungl. kungörelsen av den 9 oktober 1914 godtagits som egna inspektionsområden.

Därjämte borde ändringar vidtagas till förmån för de obefordrade lärarna. I ett par yttranden över förslaget, däribland från städernas folkskolinspektörsförbund, har framhållits, att det förhållandet, att inom ett skoldistrikt under längre tid tjänstgjort välmeriterade extra ordinarie lärare, borde kunna betraktas som giltigt skäl för skolöverstyrelsen att jämlikt förslagets punkt 5 c) medgiva fri ansökningsrätt vid uppkommande ledighet. Fråga är, om det ej vore lämpligare att uti punkt 4 generellt medgiva extra ordinarie eller vikarierande lärare, som under minst två läsår eller fyra terminer såsom sådana tjänstgjort inom skoldistriktet, rätt att söka inom distriktet ledigförklarad tjänst.

Med hänvisning till vad ovan anförts får jag därför föreslå,

att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 154 förklara sig icke hava något att erinra emot att för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet föreskrifter utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med vad i Kungl. Maj:ts proposition nr 154 angivits, dock med den ändring

att de städer, som ej deltaga i landsting och som av Kungl. Maj:t i enlighet med den kungl. kungörelsen av den 9 oktober 1914 befriats från inspektion av sitt folkskoleväsen genom statens folkskoleinspektör, måtte även med avseende på uti ovannämnda proposition angivna föreskrifter betraktas såsom egna inspektionsområden, samt

att extra ordinarie och vikarierande lärare, vilka minst fyra terminer tjänstgjort inom ett skoldistrikt, må äga ansökningsrätt till inom skoldistriktet ledigförklarad lärartjänst.

Stockholm den 10 mars 1933.

Edg. Sjödahl.
